

УДК 811.111'373.2:665.57

КАРПЕНКО Олена Юріївна

доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри граматики англійської мови;
e-mail: elena_karpenko@ukr.net;
ORCID ID: 0000–0001–5576–6781

ГОЛУБЕНКО Лідія Миколаївна

кандидат філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
декан факультету романо-германської філології

СЕРЕБРЯКОВА Валерія Вадимівна

кандидат філологічних наук, викладач,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ АНТРОПОНІМІЙНОГО СЕКТОРУ ПОЕТОНІМОСФЕРИ ЦИКЛУ РОМАНІВ С. МЕЙЕР «СУТІНКИ»

***Анотація.** У статті досліджується поетонімосфера циклу романів С. Мейер як організована та складна система взаємопов'язаних власних назв. Встановлено, що на трьох етапах функціонування літературно-художніх власних назв вони стають елементами трьох різних, але взаємопов'язаних систем: мовної картини світу, художньої картини світу та концептуальної картини світу. Охарактеризовано асоціативні поля поетонімів, які демонструють поширеність гетеронімінативних асоціацій.*

***Ключові слова:** поетонімосфера, антропонімічний сектор, вільний асоціативний експеримент, асоціативний геістальт.*

Об'єктом дослідження літературної ономастики є всі аспекти творення та функціонування власних назв у художньому тексті, а для когнітивної ономастики таким об'єктом є особливості буття онімів у ментальному лексиконі індивіда. Саме тому спроба поєднання традиційних підходів літературної ономастики та інновацій когнітивної ономастики надає можливість дослідити особливості онімійної організації художнього твору та її віддзеркалення у ментальності носіїв англійської мови.

Говорячи про аналіз функціонування поетонімів у тексті, В. М. Калінкін називає його **поетонімогенезом**, завдяки якому семантика власних назв постійно змінюється, що уважний читач поступово усвідомлює у процесі знайомства з текстом. Поетонім володіє здатністю до змістової сатурації через властивість безперервної семантичної мінливості [12], бо кожний письменник розробляє власний репертуар прийомів, що дозволяють організувати зміст твору, виходячи за межі, які передбачаються мовною та мовленнєвою ситуацією, культурною традицією та іншими чинниками, релевантними для відповідної ситуації [2, с. 12]. Концептуальне поле кожного художнього твору, або поетична чи художня картина світу, поступово будується в процесі розгортання поетичного дискурсу та може бути описаною як актуалізація різноманітних «можливих світів» за точку відліку яких слід прийняти момент породження поетичного висловлення [22, с. 13–14], в якому важливу роль відіграють номінації героїв. Все це дозволяє поступово прослідкувати онімні семантичні нарощення поетонімосфери досліджуваних творів.

Автор монографії «Поэтонимосфера художественного текста» М. В. Буєвська підкреслює необхідність та плідність вивчення не окремих, ізольованих поетонімів, а сумісну «діяльність» власної назви та контексту. Саме тому вона розглядає поетонімосферу художнього твору «одночасно як сукупність власних назв, яка складається з дискретних одиниць, так і як одне ціле» [3, с. 64]. Для того, щоб виконати це завдання М. В. Буєвська пропонує відповісти на три питання: перше стосується самостійності поетонімів, друге торкається взаємодії поетонімів у художньому творі, а третє — результатів такої взаємодії [3, с. 64]; причому методи, які пропонує дослідниця, полягають у поєднанні дискретного опису поетонімів з метою подальшого континуального аналізу.

М. В. Буєвська пропонує ввести лінгвосинергетичний підхід до опису явищ художньої літератури [3, с. 66], цитуючи І. О. Герман, яка писала, що «зміст тексту не складається зі змісту окремих його одиниць, а текстові синтагматичні зв'язки часто... відкидають так звану «системну семантику»» [5, с. 33]. За слушним твердженням Т. І. Домброван, мова поєднує в собі велику кількість взаємопрояжених динамічних систем та підсистем, однією з яких є онімійна, яка не становить собою статичної множини. Вона «у повному обсязі во-

лодіє рисами мовної мегасистеми — відкритістю, динамічністю, еволюційністю та ін.» [9, с. 218]. Синергетичну систему витлумачуємо як «відкрити, динамічну, адаптивну, самоорганізувальну систему, що складається з множини складноорганізованих ко-еволюціонуючих у різному темпі підсистем» [8, с. 119], своєрідних темпосвітів, змінюваних із власною швидкістю [10, с. 140].

Таке розуміння поетонімосфери дає змогу проаналізувати всі аспекти її буття, враховуючи рухомість семантики онімів у процесі поетонімогенезу. Поетонімосфера художнього твору обіймає всі власні назви, які в ньому вжито. Тому ідеальна поетонімосфера має складатися з десяти секторів згідно з наявними розрядами власних назв. У мові та мовленні, попри деякі розбіжності в класифікаціях провідних ономастологів, викремлюють десять основних розрядів онімів.

Дане дослідження сконцентроване на конкретному циклі романів, які утворюють єдиний художній континуум та мають свою онімну специфіку. Так, поетонімосфера аналізованих творів не містить у своєму складі космоніми, зооніми та фітоніми, які, до речі, належать до периферії онімійного поля, мають надзвичайно низьку частотність уживання, в тому числі й у художньому мовленні. Тому у поетонімосфері циклу романів С. Мейер налічуємо лише сім секторів: **антропонімійний, теонімійний, ергонімійний, топонімійний, хрононімійний, хрематонімійний, ідеонімійний**, які мають різний ступінь онімної насиченості та вагомості.

При дослідженні мови й мовлення оніми традиційно об'єднують у **розряди**, але коли йдеться про ментальну організацію власних назв, О. Ю. Карпенко запропонувала послуговуватися терміном **онімійний фрейм**. Ми пропонуємо під час аналізу поетонімосфери художнього твору застосовувати термін **сектор** поетонімосфери, причому візуально репрезентувати досліджувану поетонімосферу циклу романів С. Мейер «Сутінки» можна за допомогою наступної діаграми (див. рис. 1).

Власні назви, потрапляючи до ментального лексикону носіїв англійської мови, зазнають певної обробки, переробки й трансформуються в онімійні концепти шляхом концептуалізації та категоризації онімів. Дотичним вважаємо термінування Ю. О. Карпенком цих феноменів **опорами пам'яті**, яке вчений запропонував ще в 1991 р. [16, с. 90].

На думку Я. П. Яремко, розуміння **концепту** в сучасному мовознавстві є двовекторним: перший напрям є лінгвокультурологічним — від мови до культури, де концепт розглядається як базова одиниця культури; другий вектор, семантико-когнітивний — від культури до свідомості — «трактує концепт як одиницю оперативної свідомості», яка через кореляцію семантичного простору мови з концептосферою народу кристалізує менталітет [34, с. 13]. Вчений зазначає, що ці два підходи об'єднуються у когнітивно-дискурсивному напрямі, що дозволяє трактувати термін **концепт** як «психоментальне ідеалізоване смислоутворення» [34, с. 25].

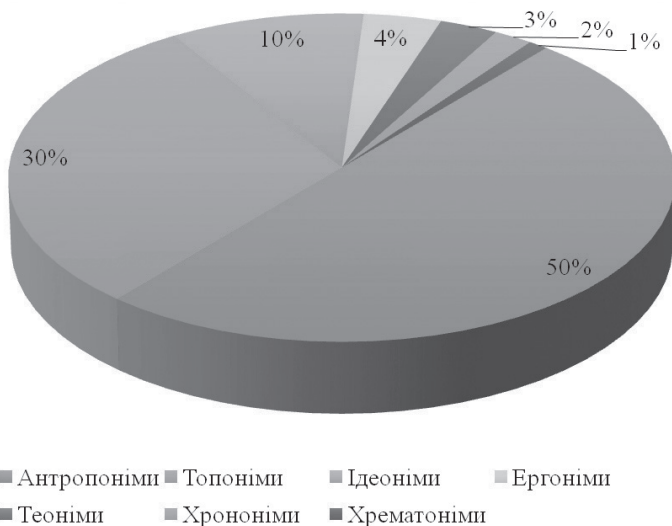

Рис. 1. Поетонімосфера циклу романів С. Мейер «Сутінки»

Як зазначає О. Ю. Карпенко, будь-яка власна назва, що входить до ментального лексикону, трансформується, переробляється та перетворюється на концепт, який не є тотожним лексемі, адже «лексема є одиницею мови, а концепт — одиницею ментального лексикону», до того ширшою, бо концепт обіймає не тільки вербальні, а й невербальні компоненти [13, с. 7]. В. Еванс дефінує концепт як «фундаментальну одиницю знання, яка є основою процесів категоризації та

концептуалізації, і яка може кодуватися у мовному форматі у лексичний концепт» [29], тобто ментальний матеріал може екстерналізуватися через вербалізацію [32, с. 53].

Концептуалізація та категоризація онімів це два різні когнітивні процеси. **Концептуалізація** — це «процес формування і переформування (трансформації) концептів у ментальному лексиконі» [14, с. 72], а **категоризація** — «класифікація концептів за категоріями, які базуються на спільних рисах» [14, с. 72]. І. А. Стернін та З. Д. Попова виокремлюють **онтогенез** та **філогенез** концептуалізації, причому перший розуміється як втілення чуттєвого змісту концепту в чуттєвому образі, а останній — «концептуалізацію дійсності від образного до раціонального» [27, с. 122–126].

Формування онімійного концепту проходить три етапи: зіставлення нового результату когніції з наявними у ментальному лексиконі концептами, встановлення необхідності формування нового концепту, включення нового концепту в групу найближчих за змістом концептів [14, с. 72]. О. Ю. Карпенко порівнює оніми з клавішею, натискаючи на яку розкриваємо сховище пам'яті, або із зручною тарою, яку використовує ментальний лексикон для збереження великої інформації у малому обсязі [14, с. 51]. Інакше кажучи, онімійні концепти слугують упорядниками та організаторами ментального лексикону та оптимізують його роботу, що відбувається також і через поєднання онімійних концептів у **фрейм** [13, с. 10], тобто «уніфіковані конструкції знання» [29, с. 222]. У ментальному лексиконі людини власні назви, які належать до традиційних онімійних розрядів, зазнають суттєвої трансформації та шикуються у відповідні онімійні фрейми [14; 15; 13].

Підсумовуючи все вищесказане, зазначимо, що мовне, мовленнєве та ментальне буття власних назв має значні відмінності. Вербалізація мовних одиниць, тобто лексем, що належать до різних розрядів власних назв, зумовлює появу лексико-семантичних варіантів, тобто тих власних назв, що завдяки поетонімогенезу перетворюються на оніми, які входять до різних секторів поетонімосфери конкретного твору, а в процесі переходу до ментального лексикону читача ці оніми трансформуються в онімійні концепти, які шикуються у відповідні онімійні фрейми. Інакше кажучи, на трьох етапах функціонування літературно-художніх власних назв вони стають елементами трьох

різних, але взаємопов'язаних систем: мовної картини світу, художньої картини світу та концептуальної картини світу.

Наслідуючи думку О. Д. Огуя, розуміємо **картину світу** як «сукупність досвідних уявлень про світ», **мовну картину світу** — як «історично складену в побутовій свідомості людей певного мовного колективу та історично відображену в лексиконі» картину світу, **концептуальну картину світу** — як етноспецифічну концептуалізацію картини світу [24, с. 25]. Інакше кажучи, **концептуальна картина світу** «охоплює змістове, узагальнене знання про дійсність», а **мовна картина світу** «являє собою переломлення елементів когнітивної картини світу крізь призму мовної свідомості» [26, с. 6]. **Художня картина світу** відрізняється від мовної та концептуальної. Можемо дефінувати її як матеріалізацію у художніх образах певного світорозуміння і світосприйняття митця [11], яка «становить суттєву грань концептуального образу дійсності» [25]. Художню картину світу розглядають як вторинну, що виникає у свідомості адресата під час сприйняття художнього тексту [28].

В останні десятиріччя літературна ономастика невпинно розвивається у різних векторах, що призводить до розширення не тільки матеріалу дослідження, але й арсеналу методів, які використовуються науковцями. О. О. Леонтьєв пропонує застосування асоціативного експерименту для встановлення «психологічних еквівалентів «семантичних полів»» [19, с. 9].

Ментальний лексикон людини можна досліджувати лише за принципом «чорної скриньки», тобто тільки опосередковано. Тому когнітивна ономастика змушена застосовувати психолінгвістичні емпіричні методи дослідження, які охарактеризував Д. Джірертс у своїй статті «Methods in Cognitive Linguistics» [37, с. 23–24], сформулювавши п'ять рис емпірично спрямованого дослідження. Вчений зазначає, що «емпіричну революцію» у лінгвістиці підтримують провідні когнітивісти Східної Європи. Так, С. І. Потапенко пише, що асоціативний експеримент основним своїм результатом має можливість підтвердження «психологічної релевантності теоретичних припущень дослідника» завдяки відзеркаленню в отриманих асоціатах ієрархічних концептуальних структур у свідомості респондента [39, с. 20].

Про важливість асоціативних експериментів для встановлення особливостей функціонування ментального лексикону індивіда, для

розуміння процесів концептуалізації та категоризації під час засвоєння інформації людиною багато написано у сучасних розвідках з когнітивної лінгвістики. Так, у передмові до монографії «Methods in Cognitive Linguistics» Л. Тальмі виокремлює дев'ять груп специфічно когнітивних методів, серед яких чільне місце посідають експериментальні техніки психолінгвістики, зокрема й різні асоціативні експерименти [40]. Дійсно, лише такий метод, як це доводить Дж.Диз у своїй розвідці «The Structure of Associations in Language and Thought», дозволяє точно встановити асоціативне значення слова завдяки аналізу та синтезу отриманих асоціатів [35, с. 119].

Є. І. Царенко, аналізуючи засоби інтерпретації художніх текстів М. А. Булгакова [33, с. 156–161], виокремлює такі напрями:

- 1) філологічний напрям, який складається з дослідження формальних особливостей текстів, аналізу сюжету, композиції, художніх прийомів автора, лінгвістичного аналізу художнього мовлення;
- 2) детективно-біографічний напрям, коли для встановлення генезису твору вивчаються факти з біографії автора;
- 3) асоціативно-криптографічний напрям, який полягає в пошуку алюзій, ремінісценцій, кодів, шифрів, паралелей, асоціацій.

Учений доволі скептично ставиться до двох останніх напрямів через крайню суб'єктивність інтерпретації об'єктивних даних. Тому і в нашому дослідженні асоціативний метод базується на перевірених методиках проведення й інтерпретації результатів вільного асоціативного експерименту, які не дозволяють суб'єктивній авторській точці зору превалювати у дослідженні.

Сутність асоціативного експерименту полягає в тому, що він дає змогу здійснити «виявлення зв'язків уявлень, які зумовлені попереднім досвідом і завдяки яким одне уявлення, що з'являється у свідомості, викликає на основі схожості, суміжності або протилежності інше» [17, с. 45], завдяки чому такі експерименти можуть застосовуватися для дослідження асоціативного поля концептів, в тому числі й онімічних концептів, що уможлиблює встановлення сукупності парадигматично та синтагматично пов'язаних вербальних репрезентантів концептів у тексті, а також систему породжених ними асоціацій [4, с. 90].

Методику проведення асоціативного експерименту розробляли та вдосконалювали багато вчених, зокрема В. І. Супрун, З. Д. Попо-

ва та І. А. Стернін, Т. Ю. Ковалевська та багато інших. Завдяки вільному асоціативному експерименту, якщо його застосувати для аналізу власних назв, можливо «пізнати індивідуальні, ідіолектні фрейми, у тім числі й онімні» [14, с. 236]. Тож, одним із завдань нашого дослідження є інтродукція методу психолінвістики та когнітивної ономастики **вільного асоціативного експерименту** до літературної ономастики.

Прикладом такої інтродукції є результати першого етапу проведення асоціативного експерименту. Власне експеримент був дещо розтягнутим у часі через необхідність підбору респондентів-носіїв англійської мови. Саме тому перша частина експерименту проводилася в Одесі протягом року, а друга — в Лондоні протягом одного тижня.

На першому етапі інформантами у нашому експерименті були 52 носії англійської мови, за результатами опитування яких було сформувано асоціативне поле особового імені антагоніста твору *Едварда*. На стимул *Edward* було отримано 52 реакції, а саме: *Cullen* (27), *Snowden* (7), *Scissorhands* (5), *King Edward* (4), *Twilight* (4), *vampire* (3), *craft* (1), *old-fashioned*, *strong masculine name* (1). Якщо застосувати методику аналізу асоціатив онімійного поля, яку запропонувала О. Ю. Карпенко, де виокремлюються вісім різних типів реакцій (гіпероніми, синоніми, суміжність, ціле, ознаки, помилки, частина, причинно-наслідкові асоціації) [14, с. 352], то у нашому дослідженні до **гіперонімічних** реакцій відносяться лише *vampire* та *old-fashioned*, *strong masculine name*, загальною кількістю 4 одиниці. Такий тип асоціацій породжується спробою класифікувати стимул: «Ментальний лексикон реципієнта задовольняється віднесенням оніма до певної групи, не претендуючи на індивідуальну характеристику саме даного денотата» [14, с. 308]. За класифікацією О. Ю. Карпенко цей тип асоціацій є найпоширенішим, але у нашому експерименті він посідає лише 2 місце. Слід додати, що асоціація з вампірами пов'язана з сагою «Сутінки», одним з головних героїв якої є саме вампір.

Значно більш поширеним типом є **синонімічні**, або **гетерономіна-тивні** [1, с. 97–98] асоціації, які теж є спробою класифікувати стимул, але зробити це через синонімічні власні назви: *Cullen*, *Snowden*, *Scissorhands*, *King Edward*, загальна кількість яких складає 43 реакції. Таким чином, саме гетерономінативні реакції посідають у нашому експерименті перше місце. Цікавим виявляється той факт, що реаль-

ними особами із зазначених є тільки дві: *King Edward* та *Snowden*, перший з яких є історичною, а останній — сучасною.

Можемо припустити, що реакція *King Edward* стосується саме англійського монарха. Серед них існувало одинадцять осіб з таким особовим ім'ям: Edward the Elder (871–924), Edward the Martyr (962–978), Edward the Confessor (1004–1066), Edward I of England (1239–1307), Edward II of England (1284–1327), Edward III of England (1312–1377), Edward IV of England (1442–1483), Edward V of England (1470–1483), Edward VI of England (1537–1553), Edward VII of the United Kingdom (1841–1910), Edward VIII of the United Kingdom (1894–1972). Який саме з них мається на увазі у кожному конкретному випадку, точно встановити ми не можемо. Останній з Едвардів постійно викликав до себе увагу через його відмову від трону задля шлюбу з американкою, що неодноразово відбито у кінематографі та ЗМІ, тому у більшості випадків припускаємо асоціацію саме з ним.

Друга гетеронімінативна асоціація, яка пов'язана з реальною особою, — це *Snowden*. У 2013 році американський програміст та колишній працівник ЦРУ та АНБ США Едвард Сноуден передав інформацію про секретну шпигунську програму, що призвело до політичного скандалу в усьому світі.

Ще дві асоціації цього типу — *Cullen* та *Scissorhands* — базуються на віртуальних власних назвах. Перша асоціація є прізвиськом антагоніста саги «Сутінки», яка здобула велику популярність через екранізацію на цей момент трьох перших романів. Другий асоціат — це власне ім'я та прізвисько головного героя фантастичного кінофільму Т. Бертоне «Едвард Руки-ножиці».

Також чотири рази у відповідях є реакція, яка характеризує **частину через ціле** (п'ятий тип за класифікацією О. Ю. Карпенко [14, с. 314–315]) : *Twilight*. Едвард, антагоніст, є частиною всього циклу творів під загальною назвою «Сутінки».

Лише одна реакція є помилковою, чи краще її термінувати **загадковою**, бо вона є дуже індивідуальною, через що неможливо зрозуміти, які саме когнітивні структури викликали цю реакцію у ментальному лексиконі реципієнта. Потенційно *craft* — це ремесло, майстерність, спритність, що можна віднести до Едварда руки-ножиці, який виявився талановитим перукарем, але це припущення неможливо довести без додаткового опитування інформанта.

Загальне співвідношення абсолютних та відносних показників щодо результатів цього етапу експерименту можемо унаочнити у таблиці:

Таблиця 1

Типи асоціацій до стимулу *Edward*

Тип асоціації	Фа	Fr
Гетеронімінативні	43	82,7 %
Гіперонімінативні	4	7,7 %
Ціле	4	7,7 %
Загадкові	1	1,9 %
Всього	52	100,0 %

Отже, дані проведеного експерименту демонструють переважну поширеність гетеронімінативних асоціацій, друге місце поділяють гіперонімінативні й асоціації частини через ціле, на останньому місці — загадкові асоціації. Такий розподіл значно відрізняється від класифікації О. Ю. Карпенко, що спричинено значною сугестивною потужністю запропонованого стимулу. Вбачається великий вплив засобів масової інформації на свідомість інформантів, бо вони реагували на стимул у 50 з 52 випадків асоціатом, який пов'язаний з масовою літературою, кінематографом, політичною інформацією. Наслідком такого реагування реципієнтів є можливість встановити асоціативне поле аналізованого стимулу з виокремленням семантичних гештальтів асоціативного поля.

Методику виокремлення **семантичних гештальтів** у структурі асоціативного поля запропонував Ю. М. Караулов, на думку якого саме вони частково відновлюють фрагменти мовної картини світу. Власне термін **гештальт** було уведено до наукового обігу Г. фон Еренфельсом й М. Вертгеймером, причому цей термін використовувався у психології. Пізніше Дж. Лакофф інтродукував його до когнітивної лінгвістики [36, с. 84], чия теорія **лінгвістичних гештальтів**, або цілісних структур, які складаються з частин, але чие наповнення не можна звести до простої сукупності цих частин [18, с. 351], дозволяла досліджувати мову в проекції на людський досвід, бо на рівні узагальнень будь-яка інформація сприймається ментальним лексиконом індивіда як єдиний гештальт [38, с. 33]. Така різноманітність структури лінгвістичного гештальту базується на неоднорідності асоціативних зв'язків в асоціативній сітці,

що дає можливість встановити ядро ментального лексикону [30], або **асоціативний гештальт**, коли надані респондентами асоціати природно групуються навколо частотних реакцій, які створюють набір мисленевих образів, які можна термінувати концептами [20, с. 119]. Таким чином, за формулюванням Ю. І. Дідур, **гештальт** — це ментальний образ, фрагмент образу світу, **лінгвістичний гештальт** — мовне втілення фрагмента мовної картини світу, **асоціативний гештальт** — фрагмент концептуальної картини світу [6, с. 31–132].

Як зазначає І. Б. Морозова, сформовані об'єктивні гештальти є «частиною цілності свідомості з ознаками обмеженості та розчленованості. <...> Концептуальне осмислення та ієрархічний розподіл дійсності на рівні сприйняття передбачає створення деякого образу, або «фігури» на тлі інших об'єктів» [21, с. 20]. Розглядаючи гештальти простого речення науковець виокремлює три види об'єктивних гештальт-якостей: структуру (будову чи тектоніку), властивість (якість цілого) та сутність (внутрішні властивості) [21, с. 21].

Вперше до ономастичних студій методику СГАП залучила В. Ю. Неклесова для вивчення хрононімів [23], пізніше розвиток та уточнення методики відбулися у працях Г. В. Ткаченко, яка запропонувала встановлення СГАОП — **семантичного гештальту асоціативного онімного поля** [31, с. 110], що уможливило вивчення етнічних концептуальних картин світу. Пізніше цю методику вдосконалили та застосували для вивчення інших онімійних фреймів К. Д. Долбіна (у дослідженні зоонімів) [7] та Ю. І. Дідур (у дослідженні ергонімів) [6].

Проілюструємо методику виокремлення асоціативних гештальтів на наступному прикладі. У процесі аналізу результатів нашого експерименту було встановлено чотири гештальти асоціативного поля оніма *Edward*, які розподіляються таким чином:

1) Едвард Каллен, антагоніст творів С. Мейер та кінофільмів за її творами: *Cullen* (27), *Twilight* (4), *vampire* (3);

2) Едвард Сноуден, американський екс-шпигун: *Snowden* (7);

3) Едвард Руки-ножиці, герой кінофільму: *Scissorhands* (5);

4) Король Едвард, англійський монарх: *King Edward* (4).

Домінуючий гештальт асоціативного поля до нашого стимулу — це антагоніст творів С. Мейер та відповідних кінофільмів, що доводить його буття невід'ємною частиною етнічної картини світу сучасного носія англійської мови. Процентне співвідношення вста-

новлених гештальтів — 68 %, 14 %, 10 %, 8 % — дозволяє зробити висновки про велику впливову силу художньої літератури, навіть і масової, яка створює нових героїв нашого часу. З іншого боку, не може не відчуватися вплив інших семантичних гештальтів на сприйняття оніма *Edward*. Скажімо, політичний скандал зі Сноуденом — це зовсім свіжі події, які не були релевантними під час написання та видання аналізованих творів, а ось інші два — закоханий монстр та закоханий король — підсилюють романтичну складову образу Едварда та створюють особливий асоціативний шлейф аналізованого поетоніма.

Специфіка поетонімосфери досліджуваного циклу романів полягає в тому, що в ньому дійові особи належать до трьох різних рас — людей, вампірів та вовкулаків, кожна з яких має свої відмінні онімічні риси. Той фрагмент поетонімосфери художнього простору романів, який пов'язаний із людьми, є доволі звичайним, таким, що відбиває реальні тенденції антропономінування зі своїми звичними поетонімами на позначення персонажів. Власні імена вовкулаків, за єдиним винятком Джейкоба, менш поширені, ніж імена людей. Це відрізняє їх від звичайних людей, але значно менше, ніж людей від вампірів. Онімічна відчуженість вампірів від людей імплікує читачеві, що вони не мають нічого дотичного до загальнолюдських цінностей чи способу життя.

Дійові особи аналізованого циклу романів через свої власні назви реалізують подвійний розподіл на своїх, знайомих, добре знаних — тобто людей, та чужих, дивних, чужомовних, зовсім незвичних істот. Причому вони є ближчими до людей, такими, що мають більш знайомі й більш звичні імена (маються на увазі вовкулаки), та є й зовсім чужі, ворожі — вампіри. В середині кожної з названих груп оніми не однорідні, оскільки вони різні за рейтингом популярності та номінують різних за особливостями поведінки персонажів — як дружніх до людей, так і ворожих. Однак загальна тенденція полягає в тому, що саме номінації вампірів актуалізують сему чужинності, ворожості, через що і створюють відповідні образи.

Для встановлення структури асоціативного поля антропонімії було обрано кілька власних назв персонажів, що належать до різних рас, а саме такі:

- 1) Белла та її батьки Рене та Чарлі як представники раси людей;
- 2) Едвард та його батьки Есме та Карлайл як представники раси добрих вампірів;

3) Джейкоб, Сем і Сет як головні представники раси вовкулаків;

4) Ренесме як представник змішаної раси.

Кількість отриманих реакцій різниться від стимулу до стимулу, бо деякі викликають потужний відгук завдяки власній популярності, а деякі не є загальновідомими інформантам, тому в ході експерименту було отримано меншу кількість асоціатів. Загальна кількість вилучених асоціацій є такою — отримано всього 514 реакцій, дистрибуція яких за стимулами є наступною: *Bella* — 100; *Jacob* — 100; *Edward* — 100; *Charlie* — 68; *Renee* — 61; *Sam* — 26; *Seth* — 22; *Carlisle* — 20; *Esme* — 10; *Renesmee* — 7.

Ступінь чужинності чітко відбивається у кількості отриманих асоціатів на стимул: чим ближчим до людей є носій наймення, тим більшу кількість реакцій було запропоновано нашими інформантами. Таким чином, унаочнюється та теза, що вовкулаки за способом життя є значно більш спорідненими для людей, ніж вампіри. Ренесме взагалі відрізняється від всіх трьох рас, бо є неприродним створінням для світу «Сутінок» із штучним ім'ям, тому й кількість реакцій виявилася такою низькою. Стовідсоткова кількість реакцій на перші три стимули зумовлена популярністю та доброю знаністю персонажів-носіїв власних назв-стимулів.

Результати проведеного експерименту, які стосуються асоціативного поля поетоніма *Edward*, демонструють поширеність гетероніміативних асоціацій, друге місце поділяють гіперонімічні й асоціації меронімічні, на останньому місці — загадкові асоціації. В асоціативному полі антропоніма *Bella* переважають меронімічні реакції, за якими йдуть квалітативні та гіперонімічні, в той час, як стимул *Jacob* отримав переважно меронімічні та гіперонімічні реакції. Такий розподіл викликано значною сугестивною потужністю кожного із запропонованих стимулів. Фіксуємо великий вплив засобів масової інформації на свідомість інформантів, бо вони реагували на стимул переважно асоціатами, пов'язаними з масовою літературою, кінематографом, політичною інформацією.

Література

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. — [2-е изд., испр.]. — М. : Языки рус. культуры, 1999. — 896 с.
2. Баевский В. С. О поэтической семантике Ахматовой / Вадим Соломонович Баевский // Проблемы творчества и биографии А. А. Ахматовой :

- тезисы докладов обл. науч. конф., посв. 100-летию со дня рождения поэта. — Одесса, 1989. — С. 12–13.
3. Буевская М. В. Поэтонимосфера поэмы Оскара Уайльда «The Sphinx» / Мария Владимировна Буевская // Логос ономастики. — Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2009. — № 1(3). — С. 64–69.
 4. Быдина И. В. Концепт «Творчество» в идиостиле Виктора Сосноры / И. В. Быдина // Культурные аспекты в языке и тексте : сб. науч. тр. — Белгород : Изд-во БелГУ, 2005. — С. 86–93.
 5. Герман И. А. Лингвосинергетика : [монография] / И. А. Герман. — Барнаул : Изд-во Алтайской академии экономики и права, 2000. — 168 с.
 6. Дідур Ю. І. Особливості функціонування ергонімів у мові, мовленні та ментальному лексиконі (в українській, англійській та російській мовах) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Юлія Ігорівна Дідур. — Одеса, 2015. — 195 с.
 7. Долбіна К. Д. Когнітивні аспекти функціонування зоонімних пропріальних одиниць : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / К. Д. Долбіна. — Одеса, 2014. — 181 с.
 8. Домброван Т. И. Синергетическая модель развития английского языка : [монография] / Татьяна Ивановна Домброван. — Одеса : КП ОГТ, 2014. — 400 с.
 9. Домброван Т. И. Эвристический потенциал категорий лингвосинергетики для ономаσιологических исследований / Татьяна Ивановна Домброван // Записки з ономастики. — Одеса : Астропринт, 2015. — Вип. 18. — С. 213–220.
 10. Домброван Т. И. Язык в контексте синергетики : [монография] / Татьяна Ивановна Домброван. — Одеса : КП ОГТ, 2013. — 346 с.
 11. Дубенко О. Ю. Художня картина світу: основні напрями дослідження [Електронний ресурс] / О. Ю. Дубенко // Мова і культура. — 2013. — Вип. 16, т.4. — С. 10–14. — Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
 12. Калинин В. М. Поэтика онама : [монография] / В. М. Калинин. — Донецьк : Юго-Восток, 1999. — 408 с.
 13. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика : [навч. посіб.] / Олена Юріївна Карпенко. — Одеса : Фенікс, 2010. — 158 с.
 14. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.15 / Олена Юріївна Карпенко. — К., 2007. — 416 с.
 15. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики : [монографія] / Олена Юріївна Карпенко. — Одеса : Астропринт, 2006. — 325 с.
 16. Карпенко Ю. А. Функции собственных имен в произведении Ю. Олеси «Ни дня без строчки» / Юрий Александрович Карпенко // Язык и стиль произведения И. Э. Бабея, Ю. К. Олеси, И. А. Ильфа и Е. П. Петрова : сб. науч. тр. / [отв. ред. Ю. А. Карпенко]. — К. : УМК ВО, 1991. — С. 83–95.

17. Климкова Л. А. Ассоциативное значение слов в художественном тексте / Л. А. Климкова // Филологические науки. — 1991. — № 1. — С. 45–54.
18. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. — М.: Прогресс, 1981. — Вып.10. — С.350–368.
19. Леонтьев А. А. Общие сведения об ассоциациях и ассоциативных нормах / Алексей Алексеевич Леонтьев // Словарь ассоциативных норм русского языка. — М.: Изд-во МГУ, 1977. — С. 5–16.
20. Марковина И. Ю. Специфика языкового сознания русских и американцев: опыт построения «ассоциативного гештальта» текстов оригинала и перевода / И. Ю. Марковина, Е. В. Данилова // Языковое сознание и образ мира: сб. статей / [под ред. Н. В. Уфимцевой]. — М.: ИЯ РАН, 2000. — С. 116–132.
21. Морозова І. Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові: [монографія] / Ірина Борисівна Морозова. — Одеса: Друкарський дім, 2009. — 384 с.
22. Мысык С. Г. Лирика Анны Ахматовой и поэтика «возможных миров» / С. Г. Мысык // Проблемы творчества и биографии А. А. Ахматовой: [тезисы докладов обл. науч. конф., посв. 100-летию со дня рождения поэта]. — Одесса, 1989. — С. 13–15.
23. Неклесова В. Ю. Когнітивна природа власних назв на позначення часу: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Валерія Юрївна Неклесова. — Одеса, 2010. — 230 с.
24. Огуй О. Д. Мовна картина світу: проблема організації складників / О. Д. Огуй // Мовознавство. — К.: Академперіодика, 2013. — Вип. 4. — С. 15–26.
25. Петрова Л. О. Художня картина світу в російському сатирично-гумористичному наративі початку ХХ століття: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.02 / Луїза Олександрівна Петрова. — К., 2008. — 418 с.
26. Поздняков Д. О. Англійська вербалізація концепту insanity (на матеріалі словників та художніх текстів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Герм. мови» / Д. О. Поздняков. — Одеса, 2013. — 20 с.
27. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика: [монография] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. — М.: АСТ; Восток-Запад, 2007. — 314 с.
28. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике: [монография] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. — [3-е изд.] — Воронеж: Истоки, 2003. — 191 с.
29. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. — Полтава: Довкілля-К, 2010. — 843 с.
30. Сергиева Н. С. Семантический гештальт и ядро языкового сознания русских [Электронный ресурс] / Н. С. Сергиева // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: социально-гуманитарные науки. —

2006. — Вып. 2 (57). — С. 160–165. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/semanticheskiy-geshtalt-i-yadro-yazykovogo-soznaniya-russkih>.
31. Ткаченко Г. В. Англомовні хрематоніми як лінгвокогнітивні феномени картини світу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Г. В. Ткаченко. — Одеса, 2012. — 236 с.
 32. Фесенко Т. А. Ментальный лексикон: проблемы, структуры и репрезентации / Тамара Александровна Фесенко // Вопросы когнитивной лингвистики. — 2005. — № 3. — С.53–58.
 33. Царенко Е. И. Некоторые способы интерпретации художественных текстов М. А. Булгакова / Евгений Иванович Царенко // Восточноукраинский лингвистический сборник. — К. : Изд. дом Д. Бурого, 2014. — Вып. 15. — С.152–281.
 34. Яремко Я. П. Концептуальні поняття сучасної політології: лінгвокогнітологічний аспект : автореф. дис. ... д-ра філол. н. : спец. 10.02.01 «Українська мова»/ Ярослав Петрович Яремко. — Одеса, 2015. — 36 с.
 35. Deese G. The Structure of Associations in Language and Thought / G. Deese. — Baltimore : The John Hopkins press, 1965. — 216 p.
 36. Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics / V. Evans. — Edinburgh : EUP, 2007. — 239 p.
 37. Geeraerts D. Methodology in Cognitive Linguistics / D. Geeraerts // Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives. — Berlin : Walter de Gruyter, 2006. — P. 21–50.
 38. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind / G. Lakoff. — Chicago: University of Chicago Press, 1987. — 57 p.
 39. Potapenko S. I. Introducing Cognitive Linguistics : manual for students / S. I. Potapenko. — Nizhyn : NUPH, 2013. — 136 p.
 40. Talmy L. Foreword / L. Talmy // Methods in Cognitive Linguistics / ed. by M. Gozalez-Marquez. — Amsterdam : John Benjamin Publishing Company, 2005. — P.1–12.

References

1. Arutyunova N. D. (1999) Language and the World of Man: Languages of Russian Culture, Moscow, 896 p.
2. Baevsky V. S. (1989) On Poetic Semantics of Akhmatova. Problems of Creativity and Biography of A. A. Akhmatova: conference abstracts, Odessa, pp. 12–13.
3. Buevskaya M. V. (2009) Poetonomosphere of the Poem by Oscar Wilde «The Sphinx»: Logos of Onomastics, Donetsk, South-East, Ltd., No. 1 (3), pp. 64–69.
4. Bydina I. V. (2005) The Concept «Creativity» in the Idiostyle of Victor Sosnori. Cultural Aspects in Language and Text: collection of scientific papers: Belgorod, pp. 86–93.

5. Herman I. A. (2000) *Lingvosynergetics: monograph*, Barnaul, 168 p.
6. Didur Yu. I. (2015) *The Special Functions of the Ergonims in Language, Speech and Mental Lexicon (in the Ukrainian, English and Russian languages): Thesis*, Odessa, 195 p.
7. Dolbina K. D. (2014) *Cognitive Aspects of the Functioning of Units of the Zone's Property: Thesis*, Odessa, 181 p.
8. Dombrovan T. I. (2014) *Synergetic Model of the Development of the English Language: monograph*, Odessa, 400 p.
9. Dombrovan T. I. (2015) *Heuristic Potential of the Categories of Linguistic Synergetics for Onomasiological Studies: Notes on Onomastics*, Odessa, pp. 213–220.
10. Dombrovan T. I. (2013) *Language in the Context of Synergetics: monograph*, Odesa, 346 p.
11. Dubenko O. Yu. (2013) *Artistic Picture of World: the Main Directions of Research: Language and culture: Issue 16, Vol. 4., pp. 10–14. [Electronic resource]* Access mode: irbis.nbu.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
12. Kalinkin V. M. (1999) *Poetry of Onim: monograph*, Donetsk, 408 p.
13. Karpenko O. Yu. (2010) *Cognitive Onomastics: teaching guide*, Odessa, 158 p.
14. Karpenko O. Yu. (2007) *Cognitive Onomastics as a Direction of Knowledge of Proper Names: Thesis*, Kiev, 416 p.
15. Karpenko O. Yu. (2006) *The Problem of Cognitive Onomastics: monograph*, Odessa, 325 p.
16. Karpenko Yu. A. (1991) *Functions of Proper Names in the Work of Yu. Olesha «No Day Without a String»: Language and Style of Works by I. E. Babel, Yu. K. Olesha, I. A. Ilf and E. P. Petrov: collection of scientific papers*, Kiev, pp. 83–95.
17. Klymkova L. A. (1991) *The Associative Meaning of Words in Fiction: Philological sciences, Vol. № 1, pp. 45–54.*
18. Lakoff J. (1981) *Linguistic Gestalt: New in Foreign Linguistics, Moscow, Issue 10, pp. 350–368.*
19. Leontiev A. A. (1977) *General Information on Associations and Associative Norms: dictionary of associative norms of the Russian language, Moscow, Publishing House of Moscow State University, pp. 5–16.*
20. Markovina I. Yu. (2000) *Specificity of the Language Consciousness of Russians and Americans: the Experience of Constructing an «Associative Gestalt» of the texts of the Original and Translation: collection of articles, Moscow, pp. 116–132.*
21. Morozova I. B. (2009) *Paradigmatic Analysis of the Structure and Semantics of Elementary Communicative Units in the Light of Gestalt Theory in Contemporary English: monograph*, Odessa, 384 p.
22. Misik S. G. (1989) *The Lyrics of Anna Akhmatova and the Poetics of «Possible Worlds». Problems of Creativity and Biography of A. A. Akhmatova: abstracts of reports of the region. scientific conf., Odessa, pp. 13–15.*

23. Neklesova V. Yu. (2010) *The Cognitive Nature of the Proper Names on the Designation of Time*: thesis, Odessa, 230 p.
24. Oguay O. D. (2013) *Linguistic Picture of World: the Problem of Organization of Components*: Kiev, Issue 4., pp. 15–26.
25. Petrova L. O. (2008) *The Artistic Picture of the World in the Russian Satirical-Humorous Narrative of the Beginning of the Twentieth Century*: thesis, Kiev., 418 p.
26. Pozdnyakov D. A. (2013) *English Verbalization of the Concept of Insanity (based on dictionaries and artistic texts)*: thesis, Odessa, 20 p.
27. Popova Z. D. (2007) *Cognitive Linguistics*: monograph, Moscow, 314 p.
28. Popova Z. D. (2003) *Essays on Cognitive Linguistics*: monograph, Voronezh, 191 p.
29. Selivanova O. O. (2010) *Linguistic*: Poltava, Kiev, 843 p.
30. Sergieva N. S. (2006) *Semantic Gestalt and the Core of Russian Language Consciousness*: Issue 2 (57), pp. 160–165. [Electronic resource] Mode of access: <http://cyberleninka.ru/article/n/semanticheskij-geshtalt-i-yadro-yazykovogo-soznaniya-russkih>.
31. Tkachenko G. V. (2012) *English-language Graphemes as Linguistic and Cognitive Phenomena of the World Picture*: thesis, Odessa, 236 p.
32. Fesenko T. A. (2005) *Mental Lexicon: Problems, Structures and Representations: Questions of Cognitive Linguistics*, No. 3, pp.53–58.
33. Tsarenko E. I. (2014) *Some Methods of Interpretation of Artistic Texts M. A. Bulgakov*: East Ukrainian Linguistic Collection, Issue 15, Kiev, pp.152–281.
34. Yaremko Ya. P. (2015) *Conceptual Concepts of Modern Political Science: Linguistic and Cognitive Aspect*: Thesis, Odessa, 36 p.
35. Deese G. (1965) *The Structure of Associations in Language and Thought*: Baltimore, The John Hopkins press, 216 p.
36. Evans V. A (2007) *Glossary of Cognitive Linguistics*: Edinburgh, 239 p.
37. Geeraerts D. (2006) *Methodology in Cognitive Linguistics. Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives*: Walter de Gruyter, pp. 21–50.
38. Lakoff G. (1987) *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*: Chicago, University of Chicago Press, 57 p.
39. Potapenko S. I. (2013) *Introducing Cognitive Linguistics: manual for students*, Nizhyn, 136 p.
40. Talmy L. (2005) *Foreword. Methods in Cognitive Linguistics*: Amsterdam, John Benjamin Publishing Company, pp. 1–12.

О. Ю. Карпенко

д-р филол. н., проф., Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
заведующий кафедрой грамматики английского языка;

e-mail: elena_karpenko@ukr.net;

ORCID ID: 0000–0003–0308–5284

Л. М. Голубенко

канд. филол. н., проф., Одесский национальный университет

им. И. И. Мечникова, декан факультета романо-германской филологии;

ORCID ID: 0000–0003–0308–5284

В. В. Серебрякова

кандидат филологических наук, преподаватель,

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

Аннотация. В статье исследуется поэтонимосфера цикла романов С. Мейер как организованная и сложная система взаимосвязанных имен собственных. Установлено, что на трех этапах функционирования литературно-художественных имен они становятся элементами трех различных, но взаимосвязанных систем: языковой картины мира, художественной картины мира и концептуальной картины мира. Охарактеризованы ассоциативные поля поэтонимов, которые демонстрируют распространенность гетеронимативных ассоциаций.

Ключевые слова: поэтонимосфера, антропонимический сектор, свободный ассоциативный эксперимент, ассоциативный геиштальт.

Карпенко Е.

Sc.D., Professor, English Grammar Chairperson,

Odessa I. I. Mechnikov National University;

email: elena_karpenko@ukr.net;

ORCID ID: 0000–0003–0308–5284

Golubenko L.

Ph.D., Professor, German Philology Chairperson,

Odessa I. I. Mechnikov National University;

ORCID ID: 0000–0003–0308–5284

V. Serebryakova

PhD, lecturer, Odessa I. I. Mechnikov National University

Summary. The article explores the poetic aspect of the cycle of S. Meyer's novels as an organized and complex system of interrelated names of his own. The **aim** of this article is to establish the means of conceptualization of the anthroponyms in phantasy fiction. The **object** of the investigation is the anthroponymic sphere of the phantasy novels, the **subject** is their organization in the mental lexicon of English native speakers. As the **material** of the investigation the cycle of S. Mayer's novels «Twilight» was chosen. It is established that in three stages of the functioning of literary

and artistic names they become elements of three different but interrelated systems: the language picture of the world, the artistic picture of the world and the conceptual picture of the world. The associative fields of the poetonyms are characterized, which demonstrate the prevalence of heteronominative associations.

Key words: *poetology, anthroponymic sector, free associative experiment, associative gestalt.*

УДК 811.161.2'372.21

КОЗЛОВСЬКА Дар'я Валеріївна

аспірант кафедри української мови

Донецького національного університету імені Василя Стуса,

тел.: + 38 (066) 773–75–50; e-mail: kozlovskayadv@meta.ua;

ORCID ID: 0000–0002–5731–5375

**ТЕКСТОТВІРНА ФУНКЦІЯ ТОПОПОЕТОНІМІВ
У РОМАНАХ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО
ТА ГАЛИНИ ВДОВИЧЕНКО**

Анотація. У статті проаналізовано різноманітні вияви текстотвірної функції топопоетонімів у романах Ірен Роздобудько та Галини Вдовиченко. Топопоетонімні одиниці постають складовими елементами поетонімосфери твору, створюючи його геопросторову домінанту, крім того, вони є стилістично маркованими, естетично навантаженими. Топопоетоніми слугують важливим компонентом структури ідіостилію письменниць, який характеризує життєпис персонажів, зокрема простір, у якому вони знаходяться. Проте ці види поетонімів можуть змінювати своє основне призначення, допомагаючи схарактеризувати персонажа, висвітлити риси його характеру, внутрішній стан тощо. **Метою** дослідження є аналіз виявів текстотвірної функції топопоетонімів у романах Ірен Роздобудько та Галини Вдовиченко, що передбачає розв'язання таких **завдань**: виділити топопоетоніми у текстах; класифікувати їх за виявами текстотвірної функції; розкрити їхнє смислове навантаження. **Об'єктом** дослідження є топопоетонімія романів Ірен Роздобудько «Якби», «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю» та Галини Вдовиченко «Пів'яблука», «Бора», а **предметом** — роль топопоетонімних одиниць у сюжеті твору. В роботі використано **метод** аналізу, описовий та контекстуально-інтерпретаційний **методи**. Серед топопоетонімів досліджуваних романів нами зафіксовано 143 онімні одиниці 15 розрядів. Зроблено **висновки** про те, що топопоетонімія дозволяє створити